

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ “SANATÇI” VE “SANAT ESERİ” KAVRAMINA İLİŞKİN ALGILARININ METAFORLAR ARACILIĞIYLA BELİRLENMESİ ¹

Zekiye ÇILDIR GÖKASLAN ²

Özet

Bu araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği öğretmen adaylarının “sanatçı” ve “sanat eseri” kavramına ilişkin algılarını metaforlar aracılığı ile belirlemektir. Araştırmanın katılımcıları olan 2018–2019 Eğitim Öğretim yılında devlet okullarında öğrenim gören, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenen 23 birinci sınıf öğrencisinden, kendilerine dağıtılan formlar üzerinde metaforlar üretmeleri istenmiştir. Araştırmada, katılımcıların “sanatçı” ve “sanat eseri” kavramına ilişkin algılarını için nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni, verilerin analizinde ise içerik analizi kullanılmıştır. Sonuçta katılımcıların “sanatçı” ve “sanat eseri” kavramlarına ilişkin ise 22 metafor geliştirdikleri görülmüştür. Katılımcıların; ayna, makine ve yansıtma metaforlarında yoğunlaştıkları görülmüştür. Üretilen metaforlar 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Sanatçı için bu kavramsal kategoriler: “1- Tasarım, 2-Yansıtma, 3-Fayda sağlama, 4- İfade etme” başlıkları altında toplanmıştır. Sanat eserine yönelik kavramsal kategoriler ise: “1-Tasarım Ürünü, 2-Yansıtıcı, 3-Yaratıcı” şeklindedir. Katılımcıların metaforları ve oluşan kategoriler incelendiğinde sanatçı, katılımcılar tarafından tasarım yapan, iç dünyasını farklı biçimde ifade ederek özgün eser üreten birey olarak görülürken sanat eseri ise, sanatçının iç dünyasını ve toplumu yansıtan üretimlerinin özgün esere dönüştürülmesi olarak belirlenmiştir. Sanatçı ve sanat eserinin sanatçının iç

¹ Bu çalışma 8'nci Dünya Sanat ve Tasarım Konferansında (WCDA-2019) sözlü olarak sunulmuştur. This work was presented orally at the 8th WORLD CONFERENCE on DESIGN and ARTS (WCDA-2019)

² Dr. Öğretim Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Görsel Sanatlar ve Tasarım Bölümü, Görsel Sanatlar ve Tasarım Anasanat Dalı, zildir@artvin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9203-7200>

dünyasını ve toplumu yansıtan tasarım ürünlerinin özgün eser olarak algılandığı görülmüş ve sanatçı ve sanat eserine karşı olumlu algı geliştirdikleri fark edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanat eğitimi, sanatçı, sanat eseri, metafor, metafor analizi

Determining the Perception of Social Sciences Teacher Candidates Regarding the Concept of “Artist” and “Artwork” through the Use of Metaphors

Abstract

The purpose of this study is to determine the perception of social science teacher candidates on the concepts of “artist” and “artwork” by using metaphors. Participants of the study constitute 23 freshman students from public universities who enrolled in art and aesthetics course, which is a must course, during the Fall Term of 2018/2019 academic year. For the study, purposeful sampling technique is used. Candidates produced the metaphors on the papers that were provided by the researcher. In the study, in order to determine the “artist” and “artwork” metaphors of the students, phenomenology (phenomenology) pattern, which is one of the qualitative methods, and content analysis method was used for the analysis of the data. As a result of the study, it was seen that students developed 21 metaphors about the concept of “artist” and “artwork”. Metaphors that are intensively used by the students are mirror, machine and reflector. As a result of the analysis, the metaphors of the students were grouped under four conceptual categories. It is seen that the categories of the concept of artist are 1- Design, 2- Reflector, 3- Benefiting, 4- Expressing. Also, the categories of the concept of artwork include 1- Design product, 2- Reflective, 3- Creative. As a result of the analysis of categories, it is seen that the artist is perceived by the participants as an individual who designs and produces original works by expressing his/her inner world in a different way. Besides, the work of art is perceived as the transformation of the artist's productions which is the reflection of his/her inner world and society. To sum up, the study shows that artist's artwork is perceived as an original work of design product that is the reflection of the artist's inner world and society. Additionally, it is determined that candidates have a positive perspective of the artist and the work of art.

Keywords: Art education, artist, artwork, metaphor, metaphorAnalysis

1. Giriş

Metafor, bir kavramı başka bir kavrama benzeterek ifade etmek anlamına gelir, eğretilme olarak da kullanılır. Kökenini Yunanca “Metapherin” kelimesinden alan metafor, değiştirmek anlamına gelen meta ve taşımak anlamında kullanılan pherein sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur (Levine, 2005). Bir tür şeyi başka bir tür şeye göre anlatmak, deneyimlemek anlamında kullanılır (Lakoff ve Johnson, 1980). Metafor, bilinmeyen olguların daha anlaşılır hale gelmesi amacıyla somutlaştırılarak anlaşılır olgulara dönüştürülmesidir (Saban vd., 2006). Düşünceleri yapılandıran, yönlendiren ve kontrol eden araçlar olan metaforlar, olayların oluşumu ve işleyişi hakkında bilgi vermektedir.

Kültür ve toplum bilinci sağlamada sanatın birleştirici bir rolü vardır. Sanat eğitimi, yaratıcılığın geliştirilmesi, duyu, düşünce ve izlenimlerin ifade edilmesinde estetik bir düzeye ulaştırma amacıyla yapılan tüm eğitim çabası olarak tanımlanmaktadır. Sanat eğitimi görsel sanatların tüm alanlarını kapsamaktadır. Erinç’e göre sanat eğitimi yalnızca sanatçı eğitimini değil aynı zamanda sanatsever eğitimini de hedeflemektedir. Sanat eğitimi ile yaşamı değerli hale getirerek, yaşamdan zevk almayı sağlamak amaçlanır. Bunun altında çağdaş ve çağcıl insan anlayışına uygun nesiller yetiştirerek, insanı kendi değerleri içinde var etmek arzusu yatar (Erinç, 2004). Sanat eğitimi bireyde yaratıcılığı geliştirmek ve estetik tavır kazandırmak için gereklidir. (Arpalı, 2008, s. 3; Erkan, 2010, s. 220). Sanat eğitimi, bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürünü öğrenmesi ve bu kültürel değerleri gelecek nesillere taşınması amacına hizmet etmektedir. Öğrenciler sanat eğitimi yoluyla kendi kültürünü tanır. Aynı zamanda topluma ilişkin değerleri koruma ve yaşatma bilinciyle yetişmesini sağlar. Zekaya dayalı duyuların ve sezgilerin eğitimi olarak tanımlanan sanat eğitimi bireyin zihinsel yetilerinin, düşüncenin, zekanın gelişmesine de katkı sağlamaktadır (Düz, 2010, s. 12; Buyurgan ve Buyurgan, 2007, s. 24).

Eğitim fakültelerinin öğretim programlarında yer alan “Sanat ve Estetik” dersi ile temel sanat bilgisi olan, yaratıcılığı gelişmiş ve sanata ilişkin duyarlılığı olan bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Eğitimde etkili ve belirleyici rol oynayan öğretmenlerin, eğitim faaliyetlerini sorunsuz ve etkin bir şekilde yürütmekle ilgili büyük sorumlulukları vardır. Gökay Yılmaz (2009), öğrencilerin sanata bakış açısını harika olarak nitelendirir. Öğretmenler ve sanatçılar sanat eğitiminde önemli bir rol oynamaktadır. Sanat eğitimi; geleceğin, toplumunun sanat okuryazarlığını artırmak için öğrencilerin sanata bakış açılarını geliştirmelerine yardımcı olur. Günümüz eğitim sisteminden beklentilere bakıldığında bu beklentilerin sadece belirli bilgi ve becerilere sahip öğrenciler yetiştirmek değil, aynı zamanda analiz, sentez, farklı fikirler üretme yeteneğini geliştirmek ve gerektiğinde kazanılan bu yeteneği

davranışa dönüştürmek olduğu görülür. Dünyayı bu şekilde algılamak ve bunun için gerekli alışkanlıkları elde etmek ancak sanat yoluyla elde edilebilir (Yılmaz, 2009).

Akhan'a (2013) göre, ilköğretim seviyesinde öğrencilere sanat ve estetik duyarlılığı kazandırmada en etkili dersin Sosyal bilgiler dersinin olduğuna vurgu yapmaktadır. İlkokul çağındaki öğrenciler için sosyal bilgiler dersi, yakın çevresini ve yerel toplumu anlama ve sonrasında küresel sorunların ve olayları kavramaları açısından önemli bir yere sahiptir. Sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin sanata ilişkin içeriği keşfederek geçmişle gelecek arasında bağ kurma yardımcı olabilir (Akhan, 2013). Bu alanda yapılan araştırmalar incelendiğinde sanat alanı çok disiplinli yapıya sahip olan sosyal bilimlerin öğretiminde kalıcılığı artırır. Tarihe ve uygarlıklara ışık tutması bakımından derslerde sanat alanına daha çok yer verilmelidir. Bu yolla öğretmenler sanatın eğitime olan katkısını görebilirler ve sınıfta eskiye göre daha rahat bir öğretim sağlayabilirler (Akhan, 2013; Shoob ve Stout, 2010, s. 133).

2. Çalışmanın Önemi

Planlanmış bir sanat eğitimi, bireylerin bilinçli birer sanatsever ve sanat tüketicisi olmalarını amaçlamaktadır. Gibson (2008, s. 178) günümüzde yapılan pek çok araştırmada öğrencilerin görüşlerinin belirlenmesi yoluyla seslerinin duyulmasına ve görüşlerinin kabul edilmesine olanak sağlayan çalışmalara ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. Bu noktadan hareketle çocuğun bilinçlendirilip yeteneklerinin geliştirilmesinde sosyal bilgiler dersi öğretmenine önemli görevler düştüğünü ifade edilebilir. Bireyin kişisel deneyimlerine anlam vermesi bakımından, aynı zamanda, “deneyim dili” olarak da tanımlanan metaforun (Saban, 2004) bu özellikleri dikkate alındığında eğitimin her alanında kullanılabileceği görülmektedir (Saban, 2004).

Literatür taraması sonuçları, metaforların eğitimin çeşitli alanlarında kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte “sanat” alanında yapılmış metafor çalışması yok denecek kadar azdır. Eğitim alanında yapılan araştırmalardan Güder ve Yıldırım (2014) okul öncesi öğretmeni adaylarının demokrasiye ilişkin metaforları, Koç'un (2014) sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen ve öğretmenlik mesleği kavramlarına ilişkin metaforik algılarını belirlemeye yönelik çalışmalar yaptığı görülür. Akhan (2013), sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler dersi içeriğinde yer alan sanat konularının öğretimi ve sanata yönelik düşüncelerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma yapmıştır. Aydın ve Yalancı (2013) öğretmen adaylarının biyoloji kavramına yönelik metaforik algılarını incelediği görülür. Geçit ve Gencer (2011) Rize Üniversitesi örneğinde, sınıf öğretmenliği birinci sınıf

öğrencilerinin coğrafyaya yönelik algılarının metafor yoluyla belirlenmesine yönelik bir çalışma yapmıştır. Aydın ve Ünalı (2010) ise Coğrafya öğretmen adaylarının, coğrafya kavramına ilişkin algılarını metaforlar yoluyla analiz etmiştir. Botha (2009), eğitimde metaforun neden önemli olduğunu araştırmış; Alger (2009) ise ortaöğretim öğretmenlerinin kavramsal öğretme ve öğrenmeye yönelik metaforlarını belirlemeye çalışmıştır. Girmen (2007), ilköğretim düzeyinde konuşma ve yazma sürecinde öğrencilerin metaforları kullanma durumlarını incelemiş, Arslan ve Bayrakçı (2006) eğitim öğretimde metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımını ele almıştır. Saban tarafından sınıf öğretmeni adaylarının “Öğretmen” kavramına, bilgi kavramına ve öğrenci kavramına ilişkin sahip olduğu zihinsel imgelerin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır (Saban, 2004; 2008; 2009). Sanat alanında Litchfield ve Gilson (2013) düşünce koleksiyonları küratörlüğü, yaratıcılığın yönetiminde metafor olarak müze kavramını araştırmış, Kalyoncu'nun (2012) görsel sanatlar öğretmenliği öğrencilerinin “Öğretmenlik” kavramına yönelik ürettikleri metaforları belirlemeye çalıştığı görülür. Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarına yönelik çalışmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Akhan (2013) tarafından yapılan çalışma öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersi kapsamında sanata ilişkin algılarını ve sanat konularının öğretimine yönelik görüşlerini ortaya koymaktadır.

Sanat, öğrencilerin topluma, çevrelerine ve olaylara eleştirel gözle bakmalarını sağlamada önemli bir güce sahiptir. Toplumun olumsuz yönlerine eleştirel gözle bakarak, yorum yapmayı destekleyen bir diğer alan sosyal bilgilerdir. Araştırmalar sanat disiplinin sosyal bilimlere güç kattığı ve öğrenmenin kalıcılığına olumlu yönde etkisi olduğunu göstermektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıflarında sanattan etkin bir biçimde yararlanması, derslerde kalıcılığın artması ve dersin sevilmesi sonucunu beraberinde getirir (Akhan, 2011; Shoob ve Stout, 2010, s. 133) Metaforik çalışmalar bireylerin dünyayı algılamak için imgelemlerindeki tüm kavramları neye benzettiklerini, soyut kavramları hangi kavramlarla somutlaştırdıklarını anlamamıza yardımcı olur. Bu konuda yapılan çalışmalar bir bütün olarak ele alındığında, “sanatçı” ve “sanat eseri” kavramlarına ilişkin metaforik algısının olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini belirtmektedir.

Bu çalışma, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programı öğretmen adaylarının “sanatçı” ve “sanat eseri” kavramına yönelik algılarını ve bakış açılarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Sosyal Bilgiler Eğitimi öğretmen adaylarının “sanat”a yönelik sahip oldukları metaforlar nelerdir?

Sosyal Bilgiler Eğitimi öğretmen adaylarının “sanatçı” ve “sanat eseri” kavramlarına yönelik sahip oldukları metaforlar hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?

3. Yöntem

3.1 Araştırmanın Modeli

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programı öğretmen adaylarının “sanatçı” ve “sanat eseri” kavramına yönelik metaforik düşünme durumlarını belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma modeli benimsenerek fenomenolojik desen kullanılmıştır. Bir olgunun hedef kitle tarafından nasıl anlaşıldığı ve ne anlama geldiğinin araştırıldığı çalışmalar olgu bilim kapsamında yer alır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Creswell’e (1998) göre fenomenoloji bireyler için bir kavram ya da olguyla.... – fenomenle ilgili yaşanmış deneyimlerin ne anlama geldiğini açıklar. Bu tür çalışmaların veri kaynaklarını, çalışma odağındaki olguyu yaşayan ve bu olguyu dışa vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplar oluşturur (Büyüköztürk vd., 2012).

3.2 Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını 2018-2019 Eğitim Öğretim yılında devlet okullarında öğrenim gören, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenen 23 gönüllü birinci sınıf öğretmen adayı oluşturmaktadır. Katılımcılar, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Bu yöntemde, örneklem için gerekli kriterlerin araştırmacı tarafından belirlenip katılımcıların bu ölçütler doğrultusunda araştırmacının kendisi tarafından seçildiği örneklem türüdür (Cresswell, 2012; Balcı, 2015). Bu amaçla araştırmanın katılımcıları olarak birinci sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programı öğretmen adayları seçilme nedeni, sosyal bilgiler dersi kapsamındaki sanat konularının sanat ve estetik dersinde veriliyor olması ve dersi bu sınıfta almış olmalarıdır.

3.3 Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında öğretmen adaylarına metafor üretme hakkında bilgi verilmesinin ardından “sanatçı” ve “sanat eseri” kavramlarına ilişkin geliştirdikleri metaforlarını ortaya çıkarmak için araştırmacı tarafından hazırlanmış ve uzman görüşü alınmış bir form verilmiştir. Formda “Sanatçı.....’ya benzer, çünkü.....” ve “Sanat eseri..... ‘ya benzer, çünkü” ifadeleri kullanılarak katılımcıların boş

bırakılan yerleri doldurmaları istenmiştir. Sanatçı ve sanat eseri kavramlarının başka bir kavrama benzetilmesi için “benzer” kavramı verilmiştir. “Çünkü” kavramı verilerek benzetmenin mantıklı bir açıklamasının yapılması istenmiştir. Form son derste öğretmen adaylarına tekrar dağıtılarak, aradaki farka bakılmıştır.

3.4 Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmada katılımcılarından 25 adet form elde edilmiştir. Bu formlardan iki tanesi verilen yanıtların yetersizliği sebebiyle değerlendirme dışı bırakılmıştır. Metafor ile açıklama arasında mantıksal bağ bulunan formlar analize tabi tutulmuştur. Verilerin analiz edilmesinde içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizi değerlendirme süreci beş aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar şu şekildedir: Adlandırma aşaması; eleme aşaması; kategori geliştirme aşaması; geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması aşaması; verilerin bilgisayar ortamına aktarılması (Saban, 2008).

a) Adlandırma Aşaması

Araştırmanın bu bölümünde öğretmen adaylarına uygulanan formlar toplanarak geçici bir liste hazırlanmış, metaforların belirgin bir şekilde geliştirilip geliştirilmediği kontrol edilmiştir (Saban, 2008).

b) Eleme Aşaması

Öğretmen adaylarının ürettiği metaforlar tekrar gözden geçirilerek her metafor için metaforun konusu ve metaforun kaynağı arasındaki ilişki belirlenerek analiz edilmiştir (Saban, 2008). Bu aşamada “sanatçı ve sanat eseri” kavramı ile ilişkili olmayan iki form belirlenmiştir.

c) Kategori Oluşturma Aşaması

Öğretmen adayları tarafından geliştirilen ve birbiriyle ilişkili olan metaforlarda sanatçı için dört ve sanat eseri için üç kavramsal grup oluşturulmuştur. Eleme aşamasını geçen tüm metaforlar bu gruplara yerleştirilmiştir.

d) Geçerlik ve Güvenirliğin Sağlanması

Nitel bir araştırmanın geçerliği, toplanan verilerin ayrıntılı bir biçimde raporlanması ve sonuçlara nasıl ulaşıldığının açıklaması ile belirlenir (Şimşek ve

Yıldırım, 2005). Araştırmanın iç güvenilirliği ise, öğretmen adayları tarafından üretilen metaforların yerleştirildiği kategoriye uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla uzman görüşüne başvurularak sağlanmıştır. Saban’a (2008) göre uzman ve araştırmayı yapan kişinin değerlendirmeleri arasındaki uyumluluğun %90 ve üzerinde olması, araştırmanın güvenilirliğinin sağlandığını göstermektedir. Araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman’ın formülü (Güvenirlik= görüş birliği/görüş görüş birliği + görüş ayrılığı x 100) ile hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 1994).

e) Verilerin Dijital Ortamına Aktarılması

Elde edilen 22 adet metaforun belirlenmesi, kategorilere ayrılması ve uzman görüşünün alınmasının ardından “sanatçı” ve “sanat eseri” kavramlarına yönelik geliştirilen metaforlar f (frekans sayısı) ve % (yüzdeler dilimi) ile birlikte tablolaştırılarak paylaşılmıştır.

4. Bulgular ve Yorum

Araştırma katılımcılarının “sanatçı” ve “sanat eseri” kavramlarına ilişkin ürettikleri metaforlardan elde edilen bulgular araştırma sorularına uygun biçimde tablolaştırılmıştır. Katılımcılar tarafından üretilen metaforların analizi ve yorumlanması sürecinde eleme yapılmış, metaforlar derlenmiş ve kategoriler geliştirilmiştir. Görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları belirlenerek frekans tablosu oluşturulmuştur.

Tablo 1

Çalışma Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı

	Çalışmaya Katılan Kadın (f)	Çalışmaya Katılan Erkek (f)	Toplam (f)
Normal Öğretim	15	8	23

Tablo 2

“Sanatçı” ve “Sanat Eseri” Kavramlarına İlişkin Üretilen Metaforlar, Onları Temsil Eden Öğretmen Adayı Sayısı ve Yüzdesi (Ön-test)

Metafor Sırası	Metaforun Adı (Sanatçı)	Frekansı (f)	Yüzde (%)	Metaforun Adı (Sanat Eseri)	Frekansı (f)	Yüzde (%)	Metaforun Sırası
1	Modacı	1	4	Elbise	1	4	1
2	Aşçı	1	4	Yemek	1	4	2
3	Ayna	6	24	İç dünya	1	4	3
4	Çıkamaz	1	4	Yansıtma	2	8	4
5	Dedektif	1	4	Delil	1	4	5
6	Bilim adamı	1	4	Çalışma alanı	1	4	6
7	Sokak lambası	1	4	Nar	1	4	7
8	Marangoz	1	4	Makyaj malzemesi	1	4	8
9	Kalem	1	4	Şiir	1	4	9
10	Makine	2	8	Kitap/Tarih kitabı	1	4	10
11	Çocuk	1	4	Mutluluk	1	4	11
12	Daktilo	1	4	Nadide elmas	1	4	12
13	İç dünya	1	4	Dünya görüşü	1	4	13
14	Rüzgar	1	4	Bulut	1	4	14

15	Yıldız	1	4	Doğa	1	4	15
16	Atatürk	1	4	Türkiye	1	4	16
17	Dahi	1	4	Buluş	1	4	17
18	İç ses	1	4	İnsanlık	1	4	18
19	Bulut	1	4	İnsan yaşamı	1	4	19
20	Anne	1	4	Ayna	3	12	20
21	Ağaç	1	4	Bebek	1	4	21
22	Kapı	1	4	Fidan	1	4	22

Tablo 2’de katılımcılar tarafından üretilen metaforlar liste halinde verilmiştir. Üretilen her metaforu temsil eden sayı frekans ve yüzde olarak verilmiştir. Öğretmen adaylarının “sanatçı” ve “sanat eseri” kavramlarına yönelik olarak 22 metafor ürettiği belirlenmiştir. İlk üç sırada bulunan metaforlar; ayna (%20), (%12), makine (%8) ve yansıtma (%8)’dir. Katılımcılar tarafından “sanatçı” kavramına yönelik üretilen metaforlar dört kavramsal kategori oluşturmuştur. Bu kavramsal kategoriler: “1- Tasarım, 2-Yansıtma, 3-Fayda Sağlama, 4- İfade Etme” başlıkları altında toplanmıştır. Sanat eserine yönelik kavramsal kategoriler ise: “1-Tasarım Ürünü, 2-Yansıtıcı, 3-Yaratıcı” şeklindedir.

Ayrıca öğretmen adaylarının sanatçı ve sanat eseri kavramlarına ilişkin açıklamaları da aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

1.Sosyal bilgiler öğretmen adayları sanatçı kavramını nasıl ifade etmektedir?

Tablo 3
Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sanatçıya İlişkin Ürettiği Metaforlar

Temalar	Alt Kategoriler	KÖA f	EÖA f	Σ	%
Tasarım	Üzerine dönüştüren birey	1	4	5	20
	Tasarım yapan birey	-	1	1	4
	Özgün eser ortaya koyan birey	-	2	2	8
Yansıtma	Toplumu yansıtan birey	4	-	4	16
	İç dünyayı yansıtan birey	2	1	3	12
Fayda	Karanlığı aydınlatan birey	2	2	4	16
Sağlama	Topluma fayda sağlayan birey	1	-	1	4
İfade Etme	Kendini farklı ifade eden birey	3	-	3	12
	Kendinden bir şey katan birey	1	-	1	4

Sanatçı kavramına ilişkin oluşturulan kategoride yer alan ifadelerden bazıları şunlardır:

“Bir bilim adamı gibi ürün ortaya koyar ve bu ürün evrenselidir.”

“Toplumun içinden gelerek toplumu yansıtır.”

“İnsanlığa fayda sağlar.”

“İçindeki duygu ve düşünceleri farklı yollarla ifade eder.”

Çalıştığı alana özgü, evrensel bir ürün ortaya koymaya çalışır.”

2. Sosyal Bilgiler Eğitimi öğretmen adayları sanat eseri kavramını nasıl açıklamaktadırlar?

Tablo 4

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sanat Eseri Hakkındaki Metaforları

Temalar	Alt Kategoriler	KÖA f	EÖA f	Σ	%
Tasarım	Ürüne dönüştürme	2	5	7	28
Ürünü	Tasarım ürünü	1	1	2	8
	Benzersiz ürün	2	1	3	12
Yansıtıcı	Sanatçıdan izler taşıyan	1	1	2	8
	Sanatçının iç dünyasının yansıtıcısı	5	1	6	24
	Toplumun yansıtıcısı	2		2	8
Yaratıcı	Farklı anlamlar çıkarılan	2	1	3	12

Sanat eseri kavramına yönelik olarak oluşturulan kategoride yer alan ifadelerden bazıları ise şunlardır:

“Sanat eseri nar gibi tek parça gibi görünür, içi bin parçadır. Bin türlü anlam taşır.”

“Bir tasarım biçimidir.”

“Bakanın farklı şeyler gördüğü, değerli bir elmadır.”

“Sanatçısının duygu, düşünce, ruh hali ve birikimlerini yansıtır.”

Tablo 5

“Sanatçı” ve “Sanat Eseri” Kavramlarına İlişkin Geliştirilen Metaforlar, Metaforları Temsil Eden Öğretmen Adayı Sayısı ve Yüzdesi (Son-test)

Metafor Sırası	Metaforun Adı (<i>Sanatçı</i>)	Frekansı (f)	Yüzde (%)	Metaforun Adı (<i>Sanat eseri</i>)	Frekansı (f)	Yüzde (%)	Metaforun Sırası
1	Doğaya hakim insan	1	4	Güneş ve ay	1	4	1
2	Fabrika	1	4	Meyve ağacı	1	4	2
3	Ayna	2	8	İç dünya	1	4	3
4	Çıkmaz	1	4	Yansıtma	1	4	4
5	Dedektif	1	4	Delil	1	4	5
6	Bilim adamı	1	4	Çalışma alanı	1	4	6
7	Sokak lambası	1	4	Nar	1	4	7
8	Marangoz	1	4	Makyaj malzemesi	1	4	8
9	Kalem	1	4	Şiir	1	4	9
10	Makine	2	8	Kitap/Tarih kitabı	1	4	10
11	Çocuk	1	4	Mutluluk	1	4	11
12	Daktilo	1	4	Nadide elmas	1	4	12
13	İçgüdü	1	4	Dünya görüşü	1	4	13

14	Rüzgar	1	4	Bulut	1	4	14
15	Yıldız	1	4	Doğa	1	4	15
16	Atatürk	1	4	Türkiye	1	4	16
17	Dahi	1	4	Buluş	1	4	17
18	İç ses	1	4	İnsanlık	1	4	18
19	Bulut	1	4	İnsan yaşamı	1	4	19
20	Anne	1	4	Ayna	1	4	20
21	Ağaç	1	4	Bebek	1	4	21
22	Kapı	1	4	Fidan	1	4	22

Sonuç ve Öneriler

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programı öğretmen adaylarının “sanatçı” ve “sanat eseri” kavramına ilişkin metaforik algılarını ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilen çalışmada, bulguların analizi sonucunda öğretmen adaylarının birbirinden farklı metaforlar geliştirdikleri görülmüştür. Çalışmaya katılan öğrencilerin tamamına yakınının geçerli birer metafor üretmiş olmaları, sanatçı ve sanat eseri kavramıyla ilgili algılarının geliştiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Araştırmanın sonuçlarına göre öğretmen adaylarının sanata ilişkin algılarının iyi bir düzeyde olduğu görülmektedir. Araştırma problemlerinin bulguları değerlendirildiğinde ilk olarak sanatçıyı, anne (yaşamı güzelleştiren, kolaylaştıran), iç dünya (ruhun dışı yansıması, kendini farklı ifade ediş), ayna (toplumu yansıtma), sokak lambası (karanlığın aydınlatılması) gibi ifadeler kullanarak açıklamışlardır. Metaforlar incelendiğinde sanatçı kavramına ilişkin en çok tekrar eden metaforların “ayna”, “yansıtma” ve “makine” olduğu belirlenmiştir. Dersin başında %24 oranında tekrar eden ayna metaforu, son-testte %8’e düşmüştür. İkinci sırada tekrarlanan metafor ise “yansıtmadır”. Ayna ve yansıtma metaforlarının ağırlıklı olmasında Sosyal Bilgiler dersi kapsamındaki sanat ve estetik dersinde sanat konularında yer alan sanat kuramlarından esinlendikleri söylenebilir. Sanatçı kavramına ilişkin en çok tekrar eden metaforun sanatçı metaforunda olduğu gibi “ayna” olduğu belirlenmiştir. Dersin başında %12 oranında tekrar eden ayna metaforu son-testte %4’e, yansıtma metaforu ise %8’den %4’e düşmüştür. Öğretmen adayları ön-testte sanatçıya ilişkin aşçı, modacı, marangoz, kalem ve daktilo metaforlarını geliştirmişlerdir. Buna karşın son-testte bu metaforların doğaya hakim insan, fabrika, dedektif, ağaç ve anne metaforlarına dönüştüğü belirlenmiştir. Dersin başında

sanatçıyı salt sanat yapıtlarını üreten birey olarak algılandığını, dersin sonunda ise sanatçının içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlere hakim ve tıpkı bir anne gibi üretken bir yapıya doğru değiştiğinin bir göstergesidir. Yine ön-testte sanat eserine ilişkin üretilen yemek ve bebek metaforları ise sanat eserinin öğretmen adaylarının imgeleminde sanatçı elinden çıkan özgün ürünler olarak algılandığını gözler önüne sermektedir. Son-testte ise doğa, meyve ağacı, nar metaforları sanat eserinin bir meyve ağacındaki lezzetli meyveler gibi toplumu doyuran, bir nadide elmasa bakarken duyulan hayranlığa benzer yapıya dönüştüğünü göstermektedir. Sanatın işlevleri arasında; bireye eleştirel düşünme becerisi kazandırma, duygu, düşünce ve imgelerini yaratıcı bir biçimde ürüne dönüştürme ve sanat yapıtındaki değerleri özümseyerek değer birikimi sağlaması şeklinde sıralanabilir (Kırışoğlu, 2005). Sanatın yalnızca yansıtma işlevi yoktur. Sanat bireylerin kültürel bakış açısını geliştirir. Sanat eğitimi yoluyla milli ve kültürel değerlere saygı duyma, sevme ve sahip çıkma duygusu öğretilir. Sanatın, sanatçının ve sanat eserinin önemsenerek değer olduğunun farkına varır (Alakuş vd., 2009). Sanatçı ile toplum arasında derin bir bağ vardır. Sanatçı yaratımlarının kaynağını toplumdandır. Sanat eseri, sanatçının kişisel özelliği içinde değerlendirilen biçim verme ve yaratıcı isteğin bir sonucu olarak ortaya çıkar (Read, 2014, s. 89). Öğretmen adaylarının ürettiği metaforlar, ilerleyen ders süreci ile birlikte sanatın kültürel aydınlatıcı olarak milli ve kültürel değerlere saygı duyma, sevme ve sahip çıkmayı öğretme gibi işlevlerine yönelik ayırımı vardıklarını da göstermektedir. Öğretmen adaylarının son-testte yıldız, güneş ve ay metaforları geliştirerek sanatçının ve sanat eserinin kültürel aydınlatıcı işlevine vurgu yapmışlardır. Sanatçıya yönelik bilim adamı, Atatürk, dahi; sanat eserine yönelik olarak kitap, tarih kitabı gibi metaforlar üreterek sanatın ulusallık ve evrensellik ilkesinin kavrandığını göstermektedir. Mutluluk ve şiir metaforları ise, sanat eserinin nesnel ya da öznel gerçekliğin yansımaları, anlatımcı bir form ve şiirsel anlatıma sahip bir mecaz (San, 2004, s. 31) olarak algılandığını ifade eder. Bu metaforlar Kalyoncu (2013) tarafından yapılan çalışmadaki “şarkı” metaforu ile benzerdir. Ders kapsamında öğretmen adaylarının sanat konularına yönelik görüşlerinin beklendiği gibi olumlu yönde değiştiği görülmektedir.

Metaforlar incelendiğinde sanatçıya yönelik dört, sanat eserine yönelik üç kategori oluştuğu görülür: Tasarım boyutuyla sanatçı, yansıtma boyutuyla sanatçı, fayda sağlama boyutuyla sanatçıdır. Sanat eserine yönelik ise üç kategori oluşmuştur. Bunlar, tasarım boyutuyla sanat eseri, yansıtıcı olarak sanat eseri ve yaratıcı olarak sanat eseridir. Tasarım, yansıtma ve fayda sağlama boyutuyla sanatçı kategorisinde daha fazla metafor üretildiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının böyle bir algıya sahip olması oldukça normaldir. Çünkü çağının tanığı ve yaşadığı toplumun bir aydını olan sanatçı; yaratıcılığı olan, yapıt veren (kimse), sanat insanıdır. Sanatçının görevi, sanatıyla toplumu aydınlatmak, kültürünü tanıtmak, yaşadığı toplumu uygarlaşma sürecinde üst düzeylere çıkartmaktır. Benzer

şekilde sanat eseri kategorisinde, tasarım ürünü ve yansıtma boyutlarıyla ilişkili sayıca daha fazla metafor üretildiği belirlenmiştir. Yansıtmacı sanat kuramına göre sanat eseri dünyaya tutulmuş bir aynadır. İnsanı, yaşamı, toplumu, gerçekliği yansıtır (San, 2004, s. 38). Yaratıcılık ve ustalık sonucu ortaya üstün ve özgün eserler çıkar. Sanat eseri, sanatçısı tarafından benzersiz ürüne dönüştürülür. Aynı zamanda sanatçısının iç dünyasını yansıtır. Bu ifadelerden hareketle sanat ve estetik dersinin amaçları doğrultusunda dersin doğru algılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Kalyoncu (2013) tarafından yapılan çalışmada, sanat eğitimi dersini hayale benzettikleri görülür. Onlara göre resim yapmayı öğrenmek, resim yapmak şarkı söylemek gibidir. Çalışmanın sonuçlarına göre öğrenciler, Sanat Eğitimi dersini duyguların farklı bir şekli ifade edilmesi olarak görmektedir. Sanat eğitimi ile ilgili bir diğer çalışma sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sanat konularının öğretimi ve sanat algılarını ortaya koymaktadır (Akhan, 2013). Elde edilen bulguların analizi sonucu ortaya çıkan kategoriler ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sanatçı ve sanat eseri ile ilgili görüşleri Akhan’ın (2013) bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Toplum meydana getiren bireylerin mutlu olması, yaşamdan haz duyması için davranışları üzerinde belirli izler bırakan durumlara karşı estetik uyarılma ve tepkide bulunma, yorumlama ve yaratma kavramlarının sanat yoluyla edinilmesi sanatın bireysel işlevleri arasında değerlendirilir. Bu bağlamda “Sanat ve Estetik” dersi alan öğretmen adaylarının sanata karşı olumlu yönde estetik duyarlılık geliştirdikleri, sanat eserini yorumlamaya ilişkin de olumlu yönde değişimler olduğu saptanmıştır. Sanatın eğitimsel işlevi kapsamına bakıldığında sanatın bireysel, toplumsal, kültürel ve ekonomik işlevlerinin etkili bir biçimde gerçekleşmesini sağlayıcı sanatsal öğrenme ve öğretme etkinliklerinin yer aldığı görülür. Bu etkinlikler sanat ve estetik dersi kapsamında öğretmen adaylarına verilmektedir. Sonuç olarak, sanat konularının sosyal bilimler disiplinlerini öğretmedeki gücü yadsınamaz bir gerçektir. Birçok disiplini bünyesinde barındıran sosyal bilgiler dersi, ilköğretimdeki en önemli derslerden birisidir. Literatür incelendiğinde 2010 yılından itibaren bu yönünde çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Akhan (2013), sosyal bilgiler programında sanatın hak ettiği yeri almasının önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler programı içinde sanat konularının öğretimine yönelik çalışmaların artırılması gerekliliği kendini göstermektedir. Çalışma bulgularının analizi ve yorumlanması sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda öğretmen adaylarına farklı bilgilerin aktarımında başvurulacak teknikler arasında metaforların da yer alması önerilmektedir.

Kaynakça

- Akhan, O. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının politika bilimine yönelik eğilimlerinin belirlenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akhan, N. E. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sanat algıları ve sanat konularının öğretimine yönelik görüşleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 146-162.
- Alakuş, A. O., Mercin, L., Ayaydın, A., Vural, D., Tuna, S. ve Yılmaz Gökay, M. (2009). *Sanat eğitimi ve görsel sanatlar öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Alger, C. L. (2009). Secondary teachers' conceptual metaphors of teaching and learning: Changes over the career span. *Teaching and Teacher Education*, 25(5), 743-751.
- Arpalı, F. S. (2008). Türkiye’de sanat eğitimi yöntemleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Arslan, M., M. ve Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim öğretim açısından incelenmesi. *Millî Eğitim*, 35(171), 100-108.
- Aydın, S. ve Yalmanlı, S.G. (2013). Öğretmen adaylarının biyoloji kavramına yönelik metaforik algıları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(21), 208-223.
- Aydın, F. ve Ünalı, Ü.E. (2010). Coğrafya öğretmen adaylarının Coğrafya kavramına ilişkin algılarının metaforlar yardımıyla analizi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2(2), 600-622.
- Balcı, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma*. (11. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Botha, E. (2009). Why metaphor matters in education. *South African of Education*, 29, 431-444.
- Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2007). *Sanat eğitimi ve öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative research and research design: Choosing among five traditions*. London: Thousand Oaks.
- Cresswell, J. (2012). *Educational research*. Boston: Pearson.
- Düz, N. (2010). Çevrenin sanatçı yaratıcılığına etkileri ve sanat eğitimi. *Akademik Bakış Dergisi*, 19, 1-15.
- Erkan, A. (2010). Sosyal bilgiler disiplinde sanat ve sanat eğitimi. R. Turan, K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri içinde*. Ankara: Maya Akademi.
- Erinç, S. M. (2004). *Sanatın boyutları*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Geçit, Y. ve G. Gencer (2011). Sınıf öğretmenliği 1. sınıf öğrencilerinin Coğrafya algılarının metafor yoluyla belirlenmesi (Rize Üniversitesi örneği). *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 119.
- Gibson, R. (2008). Primary-age children’s attitudes to art, art making and art education. *International Journal of Education Through Art*. Volume 4 Number 2, .177-193
- Girmen, P. (2007). İlköğretim öğrencilerinin konuşma ve yazma sürecinde metaforlardan yararlanma durumları. (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Alakuş, A. O., Mercin, L., Ayaydın, A., Vural, D., Tuna, S. ve Yılmaz Gökay, M. (2009). *Sanat eğitimi ve görsel sanatlar öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Güder, S. Y. ve Yıldırım, A. (2014). Okul öncesi öğretmeni adaylarının demokrasiye ilişkin metaforları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 151-170.
- Kalyoncu, R. (2012). Görsel sanatlar öğretmeni adaylarının “Öğretmenlik” kavramına ilişkin metaforları, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 471-484.
- Kalyoncu, R. (2013). Sınıf öğretmeni adaylarının “sanat eğitimi dersi” kavramına ilişkin metaforları. *Education Sciences*, 8(1), 90-102.
- Kırıçoğlu, O. T. (2005). *Sanatta eğitim-görmek, öğrenmek, yaratmak*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Koç, E. S. (2014). Sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen ve öğretmenlik mesleği kavramlarına ilişkin metaforik algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-72.

- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Levine, P. (2005). Metaphors and images of classrooms. *Kappa Delta Pi Record*, 41(4),172.
- Litchfield, R. C. ve Gilson, L. L. (2013). Curating collections of ideas: Museum as metaphor in the management of creativity. *Industrial Marketing Management*, 42(1), 106-112.
- Read, H. (2014). *Sanatın anlamı* (Çev. Güney Aldoğan). İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının “Öğretmen” kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Saban, A., Koçbeker, B. N. ve Saban, A. (2006). An investigation of the concept of the teacher among prospective teachers through metaphor analysis. *Educational Science Theory and Practice*, 6, 461-522
- Saban, A. (2008). İlköğretim I. kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- San, İ. (2004). *Sanat ve eğitim*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Shoob, S. ve Stout, C. (2010). *Teaching social studies today teaching social studies today (professional development for successful classrooms)*. Shell Education
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.